

Felek

A C-209/03. sz. ügyben,

az EK 234. cikk alapján előterjesztett előzetes döntéshozatal iránti kérelem tárgyában, amelyet a la High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Division (Administrative Court) (Egyesült Királyság), a Bírósághoz 2003. február 12-én érkezett, 2003. május 15-i határozatával az előtte

Dany Bidar kérelmére :

The Queen,

és

a London Borough of Ealing,

valamint,

a Secretary of State for Education and Skills,

között folyamatban levő eljárásban terjesztett elő,

A BÍRÓSÁG (nagytanács),

tagjai: V. Skouris, a tanács elnöke, P. Jann, C. W. A. Timmermans, A. Rosas, K. Lenaerts (előadó) és A. Borg Barthet, a tanácsok elnökei, J.P. Puissochet, R. Schintgen, N. Colneric, M. Ilesič, J. Malenovský, J. Klučka és U. Lhmus, bírák,

főtanácsnok: L.A. Geelhoed,

hivatalvezető: H. von Holstein hivatalvezető-helyettes,

tekintettel az írásbeli eljárásra és a 2004. szeptember 28-i tárgyalásra,

figyelembe véve a következők által előterjesztett észrevételeket:

Bidar részéről R. Scannell et M. Soorjoo, barristerek, és J. Luqmani, solicitor,

az Egyesült Királyság kormánya részéről R. Caudwell, meghatalmazotti minőségben, támogatják E. Sharpston, QC és de M. C. Lewis, barristerek,

a dán kormány részéről J. Molde, meghatalmazotti minőségben,

a német kormány részéről C.-D. Quassowski és A. Tiemann, meghatalmazotti minőségben,

a francia kormány részéről G. de Bergues és C. Bergeot-Nunes, meghatalmazotti minőségben,

a holland kormány részéről C. M. Wissels és H. G. Sevenster, meghatalmazotti minőségben,

az osztrák kormány részéről E. Riedl, meghatalmazotti minőségben,

a finn kormány részéről T. Pynnä, meghatalmazotti minőségben,

az Európai Közösségek Bizottsága részéről N. Yerrell és M. Condou, meghatalmazotti minőségben,

a főtanácsnok indítványának 2004. november 11-i tárgyaláson történő meghallgatását követően,

meghozta a következő

Ítéletet

Az ítélet indoklása

1. Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem tárgya az EK 12. cikke első bekezdésének, valamint az EK 18. cikkének értelmezése.

2. Ezt a kérelmet a Bidar és a London Borough of Ealing, valamint a Secretary of State for Education and Skills (oktatási és szakképzési minisztérium) között folyamatban levő jogvita

keretén belül terjesztették elő, miután Bidar megélhetési költségek fedezésére szolgáló támogatott hallgatói kölcsön iránti kérelme elutasításra került.

A jogszabályi háttér

Közösségi szabályozás

3. Az EK-Szerződés 12. cikkének első bekezdése így rendelkezik:

E szerződés alkalmazási körében és az abban foglalt különös rendelkezések sérelme nélkül, tilos az állampolgárság alapján történő bármely hátrányos megkülönböztetés.

4. Az EK 18. cikk (1) bekezdésének szövegezése az alábbi:

Az e szerződésben és a végrehajtására hozott intézkedésekben megállapított korlátozásokkal és feltételekkel minden uniós polgárnak joga van a tagállamok területén való szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz.

5. Az EK 149. cikk így rendelkezik:

1. A Közösség a tagállamok közötti együttműködés ösztönzésével és szükség esetén tevékenységük támogatásával és kiegészítésével hozzájárul a minőségi oktatás fejlesztéséhez, ugyanakkor teljes mértékben tiszteletben tartja a tagállamoknak az oktatás tartalmára és szervezeti felépítésére vonatkozó hatáskörét, valamint kulturális és nyelvi sokszínűségét.

2. A Közösség fellépésének célja:

- az európai dimenzió fejlesztése az oktatásban, különösen a tagállamok nyelveinek oktatása és terjesztése útján;
- a diákok és a tanárok mobilitásának ösztönzése, többek között az oklevelek és résztanulmányok tanulmányi célú elismerésének ösztönzésével;
- az oktatási intézmények közötti együttműködés előmozdítása;
- a tagállamok oktatási rendszereit egyaránt érintő kérdésekre vonatkozó információ- és tapasztalatcsere fejlesztése;
- a fiatalok és szociálpedagógusok csereprogramjainak ösztönzése;
- a távoktatás fejlesztésének ösztönzése.

[...]

4. Annak érdekében, hogy hozzájáruljon az e cikkben említett célkitűzések eléréséhez, a Tanács:

- a 251. cikkben megállapított eljárásnak megfelelően, a Gazdasági és Szociális Bizottsággal és a Régiók Bizottságával folytatott konzultációt követően ösztönző intézkedéseket fogad el, kizárva azonban a tagállamok törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseinek bármilyen összehangolását;
- a Bizottság javaslata alapján, minősített többséggel ajánlásokat fogad el.

6. A tartózkodási jogról szóló 1990. június 28-i 90/364/EGK tanácsi irányelv (HL L 180., 26. o.)

1. cikke (1) bekezdésében előírja, hogy a tagállamok tartózkodási jogot biztosítanak a tagállamok olyan állampolgárainak, akik számára a közösségi jog más rendelkezései nem biztosítják ezt a jogot, továbbá családtagjaiknak, azzal a feltétellel, hogy ők és családtagjaik teljes körű egészségbiztosítással rendelkeznek a fogadó államban, továbbá elegendő anyagi fedezettel rendelkeznek ahhoz, hogy elkerüljék, hogy tartózkodási idejük alatt az adott állam szociális biztonsági rendszerének terhet jelentsenek.

7. Ugyanezen irányelv 3. cikke értelmében a tartózkodási jog addig gyakorolható, amíg a jogosultak eleget tesznek az 1. cikkben megállapított feltételeknek.

8. A diákok tartózkodási jogáról szóló 1993. október 29-i 93/96/EGK tanácsi irányelv (HL L 317., 59. o.) hetedik preambulumbekzdése értelmében:

[...] a közösségi jog jelenlegi álláspontja szerint a diákoknak nyújtott támogatás, amint az a Bíróság ítélkezési gyakorlatából kitűnik, nem tartozik a Szerződés hatálya alá annak 7. cikke [az EK későbbi 6. cikk, jelenleg, módosítást követően 12. cikk] értelmében.

9. Ezen irányelv 1. cikkében a következőket írja elő:

A tartózkodási jog gyakorlásának megkönnyítését szolgáló feltételek rögzítése és annak érdekében, hogy a szakképzésben való részvétel jogát megkülönböztetés-mentesen biztosítani lehessen egy tagállam azon állampolgára számára, aki felvételt nyert egy másik tagállamban folyó szakképzésbe, a tagállamok kötelesek elismerni azon diák, továbbá házastársa és eltartott gyermekeik tartózkodási jogát, aki(k) a közösségi jog egyéb rendelkezései szerint nem élvez(i) ezt a jogot, amennyiben a diák nyilatkozattal, vagy más, a diák által választható, de azzal legalább egyenértékű alternatív módon az illetékes nemzeti hatóságokat biztosítja arról, hogy kielégítő anyagi fedezettel rendelkezik ahhoz, hogy ne váljanak teherre a fogadó tagállam szociális támogatási rendszere számára tartózkodási idejük alatt, feltéve, hogy a diák beiratkozott valamely elismert oktatási intézménybe, azzal az elsődleges céllal, hogy ott szakképzésben vegyen részt, továbbá, hogy a fogadó tagállamban teljes körű egészségbiztosítással rendelkezik.

10. Az irányelv 3. cikke így rendelkezik:

Az irányelv a tartózkodási jogot élvező diákok számára nem teremt jogosultságot a fogadó tagállam részéről nyújtandó szociális ösztöndíjra.

11. A 90/364 és 93/96 irányelveket 2006. április 30-ai hatállyal hatályon kívül helyezik, az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról szóló 2004. április 29-i 2004/38/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvet (HL L 229., 35. o.) amelyet annak 40. cikke értelmében a tagállamoknak 2006. április 30-ig kell átültetniük.

A nemzeti szabályozás

12. Angliában és Walesben a diákoknak megélhetési költségeik fedezése céljából nyújtott pénzügyi támogatásokat az Education (Student Support) Regulations 2001 értelmében (2001-es szabályzat az oktatásról [a hallgatói támogatásokról], a továbbiakban: Student Support Regulations), főként kölcsönök formájában biztosítják.

13. A Student Support Regulations értelmében a kölcsönben részesülő diákok a kölcsön összegének legfeljebb 75 %-t kapják kézhez, míg a fennmaradó 25 % a diák, illetve a diák szülei vagy társa pénzügyi helyzetének függvényében kerül odaítélésre. A kölcsön kamatát az inflációs rátára tekintettel állapítják meg, következésképpen az alacsonyabb a kereskedelmi hitelek kamatainál. A kölcsönt a diáknak tanulmányai befejeztével kell visszafizetnie, abban az esetben, ha jövedelme meghaladja a 10 000 GBP-t. Ez esetben minden évben fizetése 10 000 GBP-t meghaladó hányada 9%-ának megfelelő összeget kell visszafizetnie egészen addig, míg a teljes kölcsönt vissza nem térítette.

14. A Student Support Regulations 4. cikke értelmében egy személy hallgatói kölcsönben részesülhet szakképzést nyújtó tanfolyam esetén is, amennyiben helyzete megfelel a Student Support Regulations 1. sz. mellékletében (Schedule 1) említett esetek valamelyikének.

15. Ezen melléklet (1) bekezdésének értelmében egy személy akkor részesülhet hallgatói támogatásban, ha az Immigration Act 1971 (1971-es törvény a bevándorlásról) értelmében az Egyesült Királyságban letelepedett, valamint eleget tesz az ugyanezen melléklet 8. pontjában meghatározott követelményeknek, nevezetesen:

- a) a tanfolyam első tanévének első napján szokásos tartózkodási helye Angliában vagy Walesben van;
- b) e napot megelőzően három éven át szokásos tartózkodási helye az Egyesült Királyság vagy a Brit Szigetek területén volt;
- c) ezen hároméves időszak alatt az Egyesült Királyságban vagy a Brit Szigetek területén történő tartózkodás célja egészében vagy főként nem nappali oktatásban való részvétel volt.

16. Ami a munkavállalók Közösségen belüli szabad mozgásáról szóló, 1968. október 15-i 1612/68/EGK tanácsi rendeletet illeti (HL L 257., 2. o.), a Student Support Regulations 1. sz. mellékletének (4)-(6) bekezdései a bevándorló munkavállalóktól és családtagjaiktól nem kívánják meg az Egyesült Királyságban való letelepedést, és a hallgatói kölcsönre való jogosultságukat ugyanolyan tartózkodási feltételektől teszi függővé, azon megfontolásból, hogy az említett melléklet 8. bekezdésének b) pontjában szereplő szokásos tartózkodási helyre

vonatkozó kívánalmat az Európai Gazdasági Térségben történő tartózkodásuknál fogva kielégítik.

17. Az Immigration Act 1971 értelmében egy személy akkor tekinthető az Egyesült Királyságban letelepedettnak, ha szokásos tartózkodási helye ott van, anélkül, hogy a tartózkodás ideje bármilyen korlátozásnak lenne alávetve.

18. Ugyanakkor az ügy irataiból kiderül, hogy a brit jogszabályok értelmében másik tagállam állampolgára - mint diák - nem szerezheti meg az Egyesült Királyságban a letelepedési jogállást.

19. A tandíjakkal kapcsolatban a Student Support Regulations azonos feltételek alapján megállapított pénzügyi támogatást ír elő az Egyesült Királyság, valamint a többi tagállam állampolgárai számára.

Az alapeljárás és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

20. 1998. augusztusában Bidar, francia állampolgár belépett az Egyesült Királyság területére, ahová édesanyját kísérte orvosi kezelés céljából. Mint ismeretes, a felperes az Egyesült Királyságban nagymamájánál lakott annak eltartottjaként, és ott folytatta majd fejezte be középiskolai tanulmányait, anélkül, hogy bármikor is szociális segítyt igényelt volna.

21. 2001 szeptemberében megkezdte közgazdasági tanulmányait a University College Londonon.

22. Noha Bidar tandíja fedezésének jogcímén részesült támogatásban, a megélhetési költségekhez hallgatói kölcsön formájában nyújtandó pénzügyi támogatás iránti kérelmét elutasították azzal az indokkal, hogy nem telepedett le az Egyesült Királyságban.

23. Az ezen elutasító határozat ellen benyújtott keresetben a felperes lényegében azt állítja, hogy a Student Support Regulations, amikor egy hallgatói kölcsönnek egy tagállami állampolgár részére történő juttatását ahhoz a feltételhez köti, hogy a hallgató az Egyesült Királyságban letelepedett legyen, az EK 12. cikk által tiltott állampolgárság alapján történő hátrányos megkülönböztetést valósít meg. A felperes arra hivatkozik másodlagosan, hogy ha el is ismernénk, hogy egy ösztöndíj nyújtása nem tartozik az EK-Szerződés alkalmazási körébe, ez nem vonatkozik egy támogatott kölcsön formájában nyújtott támogatás iránti kérelemre.

24. Ugyanakkor a Secretary of State for Education and Skills, a Student Support Regulations elfogadásáért felelős hatóság arra hivatkozik, hogy egy, a megélhetési költségek fedezését szolgáló, akár ösztöndíj, akár kölcsön formájában nyújtott támogatás nyújtása, nem tartozik az EK 12. cikk hatálya alá, ahogyan azt a Bíróság elismerte a 39/86. sz. Lair-ügyben (EBHT 1988., 3161. o.) és a 197/86. sz. Brown-ügyben (EBHT 1988. 3205. o.) 1988. június 21-én hozott ítéleteiben. Hiszen még ha egy ilyesfajta támogatás az EK-Szerződés hatálya alá tartozna is, e támogatás nyújtásának feltételei biztosítják a közvetlen kapcsolat meglétét a támogatás kedvezményezettje és az azt finanszírozó állam között.

25. A kérdést előterjesztő bíróság felhívja a figyelmet arra, hogy a hallgatói kölcsönök az alacsony kamatlábak és a visszafizetéssel kapcsolatban esetlegesen felmerülő nehézségek következtében költséget jelentenek az állam számára, amely költséget a Secretary of State for Education and Skills a kölcsönök összegének kb. 50 %-ára becsül. A 2000/2001-es tanév folyamán egy diáknak átlagosan nyújtott kölcsön összege 3 155 GBP volt. Ha az Európai Unió mindazon 41 713 polgára, aki e tanévben Angliában vagy Walesben végezte tanulmányait, anélkül, hogy ott letelepedett volna, részesült volna ilyen hallgatói kölcsönben, ez az államra feltételezhetően 66 millió GBP költséget rótt volna.

26. A kérdést előterjesztő bíróság álláspontja szerint az alapügy felperesére nem vonatkoznak az 1612/68 rendelet rendelkezései, és nem érvényesíthet semmiféle jogot hallgatói kölcsönre a 93/96 irányelv alapján.

27. A High Court of Justice (England & Wales), Queen Bench Division (Administrative Court) ilyen körülmények között úgy döntött, hogy felfüggeszti az eljárást, és előzetes döntéshozatal céljából a következő kérdéseket terjeszti a Bíróság elé:

1) Az Európai Közösségek Bíróságának [fent hivatkozott] Lair- és Brown- ügyekben 1988. június 21-én hozott ítéleteinek és az Európai Unió jogában végbement fejlemények fényében, ideértve az EK 18. cikk elfogadását és az Európai Unió hatáskörének az oktatás területén

bekövetkezett növekedését, az egyetemi tanulmányokat folytató hallgatók megélhetési költségeihez a) támogatott kölcsönök vagy b) ösztöndíjak formájában nyújtott támogatás továbbra is kívül esik-e az EK-Szerződés alkalmazási körén az EK 12. cikk és az állampolgársági alapon történő hátrányos megkülönböztetés tilalma alkalmazásában?

2) Ha az első kérdés bármelyik részére adott válasz nemleges, és a hallgatók megélhetési költségeihez segély vagy ösztöndíj formájában nyújtott támogatás az EK 12. cikk alkalmazási körébe tartozik, milyen kritériumokat kell a nemzeti bíróságnak alkalmaznia annak megállapítása során, hogy a támogatásra való jogosultság feltételei objektíven igazolható, az állampolgárságtól független megfontolásokon alapulnak-e?

3) Ha az első kérdés bármelyik részére adott válasz nemleges, az EK 12. cikkére lehet-e hivatkozni a megélhetési költségekhez nyújtott támogatásra való jogosultság igazolása érdekében az Európai Bíróságnak a jelen ügyben meghozandó ítélete időpontját megelőzően, és ha igen, kivételt lehet-e tenni azok esetében, akik ez ezen időpont előtt kezdeményeztek bírósági eljárást?

Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

Az első kérdésről

28. Első kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra keresi a választ, hogy a közösségi jog jelen állása szerint a felsőfokú tanulmányokat folytató hallgatóknak megélhetési költségeik fedezése céljából kölcsön vagy ösztöndíj formájában nyújtott támogatás a Szerződés, különösen az EK 12. cikk első bekezdése alkalmazási körébe tartozik-e.

29. Az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból kiderül, hogy az alapügy felperese nem tartozik a 1612/68 rendelet személyi hatálya alá.

30. Ebben a vonatkozásban a kérdést előterjesztő bíróság arra keresi a választ, hogy a hallgatóknak megélhetési költségeik fedezésére nyújtott támogatások az EK-Szerződés alkalmazási körébe tartoznak-e az EK 12. cikk első bekezdése alapján, amely értelmében a Szerződés alkalmazási körében és az abban foglalt különös rendelkezések sérelme nélkül tilos az állampolgárság alapján történő bármely hátrányos megkülönböztetés ezen a területen.

31. Az EK-Szerződés EK 12. cikk szerinti alkalmazási körének vizsgálatához ezt a cikket együttesen kell olvasni az EK-Szerződés uniós állampolgárságról szóló rendelkezéseivel. Hiszen az uniós állampolgárság jogállásának az a rendeltetése, hogy a tagállamok állampolgárainak alapvető jogállása legyen, lehetővé téve az azonos helyzetben lévők számára, hogy állampolgárságtól függetlenül és az e tekintetben kifejezetten előírt kivételek sérelme nélkül ugyanabban a jogi bánásmódban részesüljenek (ld. a C-184/99. sz. Grzelczyk-ügyben 2001. szeptember 20-án hozott ítélet [EBHT 2001., I6193. o.], 30. és 31. pontját, valamint a C-148/02. sz. Garcia Avello ügyben 2003. október 2-án hozott ítélet [EBHT 2003., I11613. o.] 22. és 23. pontját).

32. Az állandó ítélkezési gyakorlat értelmében a fogadó tagállam területén jogszerűen tartózkodó uniós állampolgár hivatkozhat az EK 12. cikkre minden olyan helyzetben, amely a közösségi jog *ratione materiae* alkalmazási körébe tartozik (ld. a Bíróság C-85/96. sz. Martínez Sala ügyben 1998. május 12-én hozott ítéletének [EBHT 1998., I2691. o.] 63. pontját, valamint a fent hivatkozott Grzelczyk-ítélet 32. pontját).

33. Az ilyen helyzetek közé tartoznak különösen a Szerződés által biztosított alapvető szabadságjogok gyakorlására vonatkozó és az EK 18. cikkében biztosított a tagállamok területén történő szabad mozgás és tartózkodás gyakorlásához kapcsolódó helyzetek (ld. a Bíróság C-274/96.sz. Bickel és Franz ügyben 1998. november 24-én hozott ítéletének [EBHT 1998., I7637. o.], 15. és 16. pontját, valamint a fent hivatkozott Grzelczyk-ítélet 33. pontját és a Garcia Avello ítélet 24. pontját).

34. Továbbá a Szerződés szövegében semmi sem utal arra, hogy az uniós állampolgár hallgatók, mikor átköltöznek egy másik tagállamba, hogy ott folytassák tanulmányaikat, elveszítenék a Szerződés által az uniós polgárok számára biztosított jogait (ld. a fent hivatkozott Grzelczyk-ítélet 35. pontját).

35. Ahogyan az a C-224/98. sz. D'Hoop-ügyben 2002. július 11-én hozott (EBHT 2002., I6191. o.) ítélet 29-34. pontjaiból is kitűnik, egy tagállam állampolgára, aki egy másik tagállamba

költözik, ahol középfokú tanulmányokat folytat, az EK-Szerződés 18. cikke által biztosított szabad mozgás jogát gyakorolja.

36. Fontos kifejteni továbbá, hogy egy tagállam állampolgára, aki, az alapügy felpereséhez hasonlóan egy másik tagállamban lakik, ahol középfokú tanulmányokat folytat majd azokat befejezi, anélkül, hogy felrónák neki azt, hogy nem rendelkezik elégséges anyagi fedezettel vagy egészségbiztosítással, az EK 18. cikk, valamint a 90/364 irányelv alapján tartózkodási jogot élvez.

37. Szociális segély nyújtásával kapcsolatban a Bíróság kimondta a C-456/02. sz. Trojani-ügyben 2004. szeptember 7-én hozott ítéletének (az EBHT-ban még nem tették közzé) 43. pontjában, hogy egy gazdaságilag inaktív uniós állampolgár hivatkozhat az EK-Szerződés 12. cikkének első bekezdésére, amennyiben egy meghatározott ideig jogszerűen tartózkodik a fogadó tagállam területén, vagy rendelkezik tartózkodási engedéllyel.

38. Igaz, hogy a Bíróság (a fenti 15. és 18. pontban hivatkozott) Lair- és Brown- ítéleteiben ki is mondta, hogy a közösségi jog fejlődésének jelen szakaszában egy, megélhetéshez vagy oktatáshoz nyújtott hallgatói támogatás alapvetően nem tartozik az EGK-Szerződés alkalmazási körébe annak 7. cikke (későbbi EK 6. cikk, jelenleg, módosítást követően 12. cikk) értelmében. Ezen ítéleteiben a Bíróság azon az állásponton volt, hogy egy ilyen támogatás egyrészt az oktatási politika körébe tartozik, amely nem tartozik a közösségi intézmények hatáskörébe, másrészt a szociálpolitika körébe, amely annyiban tartozik a tagállamok hatáskörébe, amennyiben az EGK-Szerződés nem tartalmaz rá nézve különös rendelkezéseket.

39. Ugyanakkor a fent hivatkozott Lair- és Brown-ítéletek kihirdetése óta az Európai Unióról szóló szerződés az EK-Szerződésbe bevezette az uniós állampolgárságot, és harmadik részének VIII. (jelenlegi XI.) címének 3. fejezetét éppen az oktatásnak és a szakképzésnek szenteli (ld. a fent hivatkozott Grzelczyk-ítélet 35. pontját).

40. Így az EK-Szerződés 149. cikkének (1) bekezdése a Közösség feladatául jelöli ki a hozzájárulást a minőségi oktatás fejlesztéséhez a tagállamok közötti együttműködés ösztönzésével és szükség esetén tevékenységük támogatásával és kiegészítésével, ugyanakkor teljes mértékben tiszteletben tartja a tagállamoknak az oktatás tartalmára és szervezeti felépítésre vonatkozó hatáskörét, valamint kulturális és nyelvi sokszínűségüket.

41. Ugyanezen cikk (2) és (4) bekezdésének értelmében a Tanács felléphet ezen ösztönző célból, a tagállamok törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseinek bármilyen összehangolásának kivételével, valamint ajánlásokat fogadhat el a diákok és tanárok mobilitásának ösztönzése céljából (ld. a fent hivatkozott D'Hoop-ítélet 32. pontját).

42. Ezen, a fent hivatkozott Lair- és Brown-ítéletek kihirdetését követően felmerült tényezők fényében meg kell állapítani, hogy egy másik tagállamban jogszerűen tartózkodó uniós állampolgár jogi helyzete az EK-Szerződés 12. cikkének első bekezdése hatálya alá tartozik a hallgatóknak támogatott kölcsön vagy ösztöndíj formájában, megélhetési költségeik fedezése céljából nyújtott támogatás odaítélése vonatkozásában.

43. A közösségi jog ezirányú fejlődése megerősítést nyer a 2004/38 irányelv 24. cikkében is, amelynek (1) bekezdése kimondja, hogy az ezen irányelv alapján a Szerződés alkalmazási körébe tartozó területeken a fogadó tagállam területén tartózkodó valamennyi uniós polgárt egyenlő bánásmód illet meg a fogadó tagállam állampolgáraival. Mivel e cikk (2) bekezdésében a közösségi jogalkotó pontosítja az (1) bekezdés tartalmát, úgy rendelkezve, hogy a munkavállalókon, önálló vállalkozókon, e jogállásukat megtartó személyeken és családtagjaikon kívüli személyeknek a tagállam nem köteles a huzamos tartózkodási jog megszerzését megelőzően tanulmányi ösztöndíj vagy kölcsön formájában szociális segítséget nyújtani tanulmányok folytatásához, beleértve a szakképzést, úgy vélhetjük, hogy ezen támogatások nyújtása olyan terület, amely jelenleg a Szerződés alkalmazási körébe tartozik.

44. Ezt az értelmezést nem kérdőjelezi meg az észrevételt előterjesztő kormányoknak, valamint a Bizottságnak az EK18. cikkben foglalt korlátozásokra és feltételekre vonatkozó érve. E kormányok, valamint a Bizottság bemutatják, hogy ha az uniós polgárság jogállása lehetővé is teszi a tagállami állampolgárok számára, hogy az EK 12. cikkének első bekezdésére hivatkozzanak, amikor a tagállamok területén történő szabad mozgás, illetve tartózkodás szabadságával élnek, a helyzetük az EK 12. cikke értelmében csakis az EK 18. cikk (1) bekezdésének megfelelően, a Szerződés, valamint azt azt végrehajtó rendelkezésekben, köztük

a 93/96 irányelvben meghatározott korlátozásokkal és feltételekkel tartozik a Szerződés hatálya alá. Mivel ezen irányelv 3. cikke kizárja szociális ösztöndíj nyújtását a tartózkodási jogot élvező diákok számára, ez utóbbiak továbbra is a Szerződés hatályán kívül esnek.

45. Ennek vonatkozásában ténylegesen meg kell állapítani, hogy azon diákok, akik felsőfokú tanulmányaik megkezdése vagy folytatása céljából egy másik tagállamba térnek, és akik e célból, a 93/96 irányelv értelmében tartózkodási jogot élveznek, megélhetési támogatás kifizetése iránti jogosultságot nem alapozhatnak ezen irányelvre.

46. Ugyanakkor a 93/96 irányelv 3. cikke nem akadályozza azt, hogy egy tagállami állampolgár, aki az EK 18. cikk és a 90/364 irányelv értelmében jogszerűen tartózkodik egy másik tagállam területén, ahol felsőfokú tanulmányokat szándékozik kezdeni vagy folytatni, hivatkozzhasson tartózkodása időtartama alatt az EK 12. cikk első bekezdésében kimondott egyenlő bánásmód elvére.

47. Az alapügyhöz hasonló körülmények között, amikor a támogatást igénylő személy tartózkodási joga nem kérdéses, egyébként sem bír relevanciával az észrevételt előterjesztő egyes kormányok azon állítása, miszerint a közösségi jog lehetővé teszi egy tagállam számára, hogy megállapítsa, egy másik tagállam szociális támogatást igénylő állampolgára már nem felel meg a tartózkodási jog megszerzéséhez szükséges feltételeknek, és adott esetben, közösségi jog által e tekintetben meghatározott korlátok tiszteletbetartása mellett intézkedéseket foganatosítson az állampolgár kiutasítására (ld. a fent hivatkozott Grzelczyk-ítélet 42. pontját és a Trojani-ítélet 45. pontját).

48. A fenti megfontolások összességének fényében az első kérdésre azt a választ kell adni, hogy a fogadó tagállamban jogszerűen tartózkodó hallgatóknak megélhetési költségeik fedezésének céljából akár támogatott kölcsön, akár ösztöndíj formájában nyújtott támogatás az EK 12. cikk első bekezdésében foglalt hátrányos megkülönböztetés tilalmának alkalmazásában a Szerződés alkalmazási körébe tartozik.

A második kérdésről

49. Második kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság szeretné megtudni, hogy melyek azok a kritériumok, amelyeket a nemzeti bíróságnak alkalmaznia kell annak megállapítása során, hogy a hallgatók megélhetési költségeinek fedezésére szolgáló támogatás nyújtásának feltételei objektív, állampolgárságtól független megfontolásokon alapulnak-e.

50. E célból előjáróban meg kell vizsgálni, hogy az alapügyben érintett szabályozás megvalósítja-e állampolgárság alapján történő különbségtételt az ilyen támogatást igénylő hallgatók körében.

51. Ennek vonatkozásában emlékeztetni kell arra, hogy az egyenlő bánásmód elve nem csak az állampolgárság alapján történő nyilvánvaló hátrányos megkülönböztetést tiltja, de minden rejtett módon való hátrányos megkülönböztetést is, amelyek egyéb megkülönböztető kritériumok alkalmazása által végül ténylegesen ugyanarra az eredményre vezetnek (ld. a Bíróság 152/73. sz. Sotgiu-ügyben 1974. február 12-én [EBHT 1974., 153. o.] 11. pontját; a C-57/96. sz. Meints-ügyben 1997. november 27-én hozott ítéletének [EBHT 1997., I-6689] 44. pontját és a C-212/99. sz. Bizottság kontra Olaszország ügyben 2001. június 26-án hozott ítéletének [EBHT 2001. I-4923. o.] 24. pontját).

52. A Student Support Regulations első mellékletének 1. bekezdése a nem az 1612/68 rendelet személyi hatálya alá tartozó személyeket illetően előírja, hogy a megélhetési költségek fedezésére szolgáló hallgatói támogatás nyújtásához az érintett személynek a nemzeti jog értelmében az Egyesült Királyságban letelepedettnek kell lennie, és ki kell elégítenie bizonyos, tartózkodására vonatkozó feltételeket, nevezetesen szokásos tartózkodási helyének az első tanév első napján Angliában vagy Walesben kell lennie, és az e napot megelőző három év folyamán szokásos tartózkodási helyének az Egyesült Királyságban vagy a szigeteken kell lennie.

53. Ezen kívánalmak elsősorban a többi tagállam állampolgárait érinthetik hátrányosan. Hiszen az ország saját állampolgárai könnyebben teljesíthetik úgy azt a feltételt, hogy a támogatás igénylője letelepedett legyen az Egyesült Királyságban, mint azt, hogy állandó tartózkodási hellyel rendelkezzen a brit területen.

54. Ilyesfajta eltérő bánásmód nem igazolható, csakis amennyiben objektív, az érintett személyek állampolgárságától független megfontolásokon alapul, és arányban áll a nemzeti jogjogszerű célkitűzésével. (ld. a fent hivatkozott Bickel és Franz ítélet 27. pontját, a D'Hoop-ítélet 36. pontját és a Garcia Avello ítélet 31. pontját).

55. Az Egyesült Királyság kormányának álláspontja szerint jogos, hogy egy tagállam meggyőződik arról, hogy a szülők vagy diákok adózás során megfizetett járulékaiknak összege kellően indokolja-e vagy fogja-e indokolni a támogatott kölcsönök nyújtását. Ugyanígy az is jogos, hogy a tagállam valós kapcsolat meglétét írja elő a megélhetési költségeinek fedezésére szolgáló támogatást igénylő diák és a fogadó tagállam munkaerőpiaca között.

56. Ebben a vonatkozásban meg kell állapítani, hogy noha a tagállamoknak szociális támogatási rendszerük szervezeteiben és működésében egyfajta pénzügyi szolidaritást kell tanúsítaniuk más tagállamok állampolgáraival szemben (ld. a Grzelczyk-ítélet 44. pontját), valamennyi tagállam számára megengedett, hogy gondoskodjon arról, hogy másik tagállami hallgatók megélhetési költségeinek fedezésére szolgáló támogatások nyújtása ne váljék indokolatlan teherré, amely az adott tagállam által nyújtható támogatások általános szintjére is hatással lehet.

57. A megélhetési költségeinek fedezésére szolgáló hallgatói támogatással kapcsolatban az is jogos, hogy a tagállam ilyen támogatást csak azoknak a hallgatóknak nyújt, akik igazolták ezen állam társadalmába történő integrációjuk bizonyos fokát.

58. Ebben az összefüggésben a tagállam ugyanakkor nem kívánhatja meg az érintett hallgatóktól, hogy a tagállam munkaerőpiacával is kapcsolatot alakítsanak ki. Mivel a hallgató felsőfokú tanulmányai folyamán megszerzett ismeretei általában nem jelölnék ki számára egy adott földrajzi munkaerőpiacot, a megélhetési költségeinek fedezésére szolgáló támogatást igénylő hallgató helyzete nem összehasonlítható a tanulmányait éppen befejező, állást kereső fiataloknak nyújtandó áthidaló támogatás igénylőjének vagy az álláskereső juttatás igénylőjének helyzetével. (ld. ennek vonatkozásában a fent hivatkozott D'Hoop-ítélet 38. pontját, valamint a Bíróság C-138/02. sz. Collins-ügyben 2004. március 23-án hozott ítéletének [az EBHT-ban még nem tették közzé] 67. pontját).

59. Másrészt a beilleszkedés bizonyos fokát feltételezhetjük annak megállapításával, hogy a szóban forgó hallgatónak egy meghatározott időszakban a fogadó tagállam területén volt szokásos tartózkodási helye.

60. Ami nemzeti szabályozást, a Student Support Regulationst illetően meg kell állapítani, hogy a fogadó tagállam társadalmába történő elégséges integráció garanciája következik azokból a feltételekből, amelyek előírják, hogy azt megelőzően a hallgató szokásos tartózkodási helye, jelen esetben az alapügy által érintett brit szabályozás értelmében három éven keresztül, a fogadó tagállam területén legyen.

61. A további feltétel, mely szerint a hallgatók csak akkor jogosultak megélhetési költségeiket fedező támogatásra, ha a fogadó tagállamban egyaránt letelepedtek, megfelelhet, hasonlóan a három éves állandó tartózkodás előző pontban említett kívánalmához, a tagállam jogos céljának annak biztosítására, hogy a támogatás igénylője az érintett állam társadalmába való integráció bizonyos fokát igazolta. Mindazonáltal nem vitatható, hogy az alapügyben érintett szabályozás más tagállamok állampolgárai számára kizárja annak lehetőséget, hogy hallgatóként megszerezhesse a letelepedett személy jogállását. Tehát egy ilyen állampolgár számára, függetlenül a fogadó tagállam társadalmába történő valós integrációjának fokától, lehetetlenné teszi, hogy e feltételnek eleget tegyen, és ebből következően, a megélhetési költségeket fedező támogatásra jogosult lehessen. Márpedig ilyesfajta bánásmódot nem lehet az említett szabályozás jogos célja által igazoltnak tekinteni.

62. Hiszen egy ilyen bánásmód megakadályozza, hogy egy hallgató, aki egy másik tagállam állampolgára, és jogszerűen a fogadó államban tartózkodik, valamint középfokú tanulmányainak nagy részét ott végezte, következőképpen valós kapcsolatot alakított ki ez utóbbi állam társadalmával, ugyanolyan feltételek mellett folytathassa tanulmányait, mint ezen állam ugyanilyen helyzetben lévő hallgatója.

63. Ezen okonál fogva a második előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésre azt a választ kell adni, hogy az EK 12. cikk első bekezdését úgy kell értelmezni, hogy az ellentétes egy olyan nemzeti szabályozással, amely megélhetési költségeket fedező támogatásra való jogosultságot

csak olyan hallgatóknak ítélt meg, akik a fogadó tagállamban letelepedtek, ugyanakkor kizárja, hogy egy másik tagállam állampolgára mint diák megszerezhesse a letelepedett személy jogállását, noha ezen állampolgár jogszerűen tartózkodik a fogadó államban és középfokú tanulmányainak nagy részét ott végezte, következésképpen valós kapcsolatot alakított ki az állam társadalmával.

A harmadik kérdésről

64. Harmadik kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság arra keresi a választ, hogy amennyiben a Bíróság úgy döntene, hogy a hallgatók megélhetési költségeinek fedezésére szolgáló támogatás a Szerződés alkalmazási körébe tartozik az EK 12. cikk első bekezdése értelmében, egy ilyen ítélet időbeli hatályát korlátozni kell-e.

65. Az Egyesült királyság kormánya, a német és osztrák kormány azt kéri ugyanerre az esetre, hogy a Bíróság korlátozza ítéletének időbeli hatályát, tegyen kivételt az ítélet meghozatalát megelőzően benyújtott keresetekkel. Ezen kérelmük alátámasztására éppen a kérdést előterjesztő bíróság által bemutatott pénzügyi hatásokra hivatkoznak.

66. Emlékeztetni kell arra, hogy a Bíróságnak egy közösségi jogi rendelkezéssel kapcsolatban adott értelmezése e rendelkezés jelentésének és terjedelmének tisztázására és pontosítására szorítkozik, ahogyan azt érteni és alkalmazni kellett volna hatályba lépésétől fogva. Ebből következően az így értelmezett rendelkezést magának a bírónak is lehet és kell is alkalmaznia az értelmezés iránti kérelem tárgyában hozott ítéletet megelőzően létrejött és létrehozott jogviszonyok tekintetében, amennyiben az említett rendelkezésre vonatkozó kereset illetékes bíróságokhoz történő benyújtásának feltételei egyébként fennállnak (ld. a 61/79. sz. Denkavit italiana ügyben 1980. március 27-én hozott ítéletének [EBHT 1980., 1205. o.] 16. pontját és a 24/86. sz. Blaizot-ügyben 1988. február 2-án hozott ítéletének [EBHT 1988., 379. p.] 27. pontját).

67. A Bíróság csakis kivételes esetben, a jogbiztonság közösségi jogrenden belüli elvének alkalmazásában folyamodhat ahhoz, hogy korlátozza valamennyi érdekelt lehetőségét egy olyan rendelkezésre történő hivatkozásra, amelyet a Bíróság jóhiszeműen létrehozott, utóbb kétségbe vont jogviszonyok vonatkozásában értelmezett (ld. a fent hivatkozott Blaizot-ítélet 28. pontját; a Bíróság C-163/90. sz. Legros és társai ügyben 1992. július 16-án hozott ítéletének [EBHT 1992., I4625] 30. pontját és a C-262/96 Sürül-ügyben 1999. május 4-én hozott ítéletének [EBHT 1999., I2685. o.] 108. pontját).

68. Ezen túl az állandó ítélkezési gyakorlat értelmében egy tagállam számára egy előzetes döntéshozatal tárgyában hozott ítéletből esetlegesen származó pénzügyi következmények önmagukban nem igazolják az adott ítélet időbeli hatályának korlátozását (ld. különösen a fent hivatkozott Grzelczyk-ítélet 52. pontját).

69. A Bíróság csakis pontosan meghatározott körülmények között folyamodott ehhez a megoldáshoz, amikor, különösen az érvényesnek és hatályosnak ítélt szabályozáson alapuló, jóhiszeműen létrehozott jogviszonyok nagy számának következtében súlyos gazdasági következmények veszélye állt fenn, másrészt amikor úgy tűnt, hogy a közösségi rendelkezések hatókörére vonatkozó objektív és jelentős bizonytalanság miatt a magánszemélyeket és a nemzeti hatóságokat a közösségi jogszabályoknak nem megfelelő magatartásra ösztönözték, és ehhez a bizonytalansághoz esetleg más tagállamok és a Bizottság magatartása is hozzájárult (ld. a fent hivatkozott Grzelczyk-ítélet 53. pontját).

70. Jelen ügyben elégséges annak megállapítása, hogy az Egyesült Királyság kormánya, valamint a német és osztrák kormány által bemutatott bizonyítékok nem alkalmasak érvelésük alátámasztására, mely szerint amennyiben jelen ítélet időbeli hatálya nem kerül korlátozásra, a tagállamok számára jelentős pénzügyi következmények veszélye áll fenn. Hiszen ezen kormányok által hivatkozott számadatok az alapügyhöz nem hasonló esetekre is vonatkoznak.

71. Következésképpen a harmadik kérdésre azt a választ adni, hogy jelen ítélet időbeli hatályát nem kell korlátozni.

A költségekről

72. Mivel ez az eljárás az alapeljárásban résztvevő felek számára a nemzeti bíróság előtt függőben levő ügy szakaszát képezi, ez utóbbi bíróság dönt a költségek viseléséről. A Bíróságnál észrevételt előterjesztő felek részéről felmerült költségeket nem kell megtéríteni.

Rendelkező rész

A fenti indokok alapján a Bíróság (nagytanács) a következőképpen határozott:

- 1) Egy, a fogadó tagállamban jogszerűen tartózkodó hallgatóknak megélhetési költségeik fedezésének céljából akár támogatott kölcsön, akár ösztöndíj formájában nyújtott támogatás az EK 12. cikk első bekezdésében foglalt hátrányos megkülönböztetés tilalmának alkalmazásában a Szerződés hatálya alá tartozik.
- 2) Az EK 12. cikk első bekezdését úgy kell értelmezni, hogy az ellentétes egy olyan nemzeti szabályozással, amely megélhetési költségeket fedező támogatásra való jogosultságot csak olyan hallgatóknak ítél meg, akik a fogadó tagállamban letelepedtek, ugyanakkor kizárja, hogy egy másik tagállam állampolgára, mint diák megszerezhesse a letelepedett személy jogállást, noha ezen állampolgár jogszerűen tartózkodik a fogadó államban és középfokú tanulmányainak nagy részét ott végezte, következésképpen valós kapcsolatot alakított ki a tagállam társadalmával.
- 3) Jelen ítélet időbeli hatályát nem kell korlátozni.